

Наукові інтереси: особливості застосування ІКТ у навчанні філологічних дисциплін.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

Віта Власова

ЗАСТОСУВАННЯ КАРТ ПАМ'ЯТІ (MINDMAPS) ДЛЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Сучасна освіта ґрунтується на творчих, інтелектуальних, інноваційних технологіях, які здатні підвищити ефективність діяльності дітей різного віку. Відомо, що більшість інформації засвоюється за допомогою візуалізації даних, їх структурування та відтворення. Саме це зумовило створенню диференційних додатків та засобів, які надають допомогу у вивченні української літератури. Однією з таких технологій є карти пам'яті (MindMaps), що сприяє активізації різноманітних каналів сприймання навчального матеріалу. Цей різновид роботи з'явився відносно нещодавно, проте за останні декілька років швидко розповсюдився та зайняв чільні позиції у процесі навчання. Актуальність дослідження полягає в глибшому дослідженні різновидів карт пам'яті, етапів створення та ситуацій для їх використання на уроках української літератури.

Мета статті – з'ясувати можливості використання карт пам'яті на уроках української літератури для розвитку критичного мислення школярів.

Кarti пам'яті є доцільним методом навчання на уроках української літератури, адже вони відзначаються своєю універсальністю і структурованістю. Це цікавий спосіб візуалізації інформації у вигляді схем та асоціацій, завдяки ній відбувається активізація пам'яті, що є основним критерієм навчання.

Проблему використання карт пам'яті як новітніх засобів навчання порушують різні науковці. Вперше їх дослідженням почали займатися з кінця ХХ ст. англійські науковці Т. Б'юзен та Б. Б'юзен, уклавши їх на основі асоціативного мислення людини та візуалізації образів, саме вони дали поштовх до розвитку цього виду інновації, назвавши це «mind maps».

Особливо за останні декілька років цьому питанню присвячено чимало наукових напрацювань українських освітян. Н. М. Балицька, С. М. Ефендієва, Т. А. Колтунович, Т. Є. Позднякова, М. В. Лавренова, К. А. Табунова, О. О. Резван, І. П. Чергінець та ін. зосереджують свою увагу на впровадженні різних видів інтерактивних засобів у навчальному процесі, вони обґрунтовують важливість використання завдань такого типу для кращого засвоєння матеріалу.

Карта пам'яті – це спосіб візуалізації інформації; техніка запису у вигляді схем та асоціацій, це один із графічних засобів представлення матеріалу. Завдяки ній відбувається активізація пам'яті, що є основним критерієм навчання.

Вперше термін «карта пам'яті» дослідив англійський вчений Тоні Б'юзен в 70-х роках ХХ століття, запропонував їхню побудову та зацентрував увагу на особливостях у використанні. Він порівнює карти пам'яті з картами міст, наголошує на схожості центру карти до центру міста, в якій прописана головна ідея; «вулиці», що йдуть від центру міста – це основні думки, а вуличі «вулиці», відповідно, це ідеї другорядні, які допомагають у вирішенні основної [1, с. 16].

У працях Н. В. Оксентюк виділяємо одну з провідних думок про використання карт пам'яті: «навчання і генерація нових ідей» [2, с. 196]. При вивченні матеріалу структуровані візуальні дані набагато легше зрозуміти, виділяючи певну інформацію різними кольорами, відповідно яким учні здатні виокремити основні ідеї і як наслідок створити нові.

Під час дослідження ми помітили, що більшість науковців використовують різні терміни на позначення карт пам'яті: ментальна карта,

інтелект-карта, карта знань, карта розуму, майндмап, мапа думок, асоціативна карта, асоціативний кущ та інші. Ми вважаємо, що ця диференційність виникла внаслідок перекладу з англійського поняття «Mind Map» і вирішили перевірити це. Скориставшись онлайн платформою перекладу «Reverso», отримали такі трактування: діаграма зв'язків, карта спогадів, карта знань, карта пам'яті, схема зв'язків, інтелект-карта, радіантне мислення. Всі отримані терміни залежать від контексту використання, проте мають спільний принцип поділу, який можна виокремити лише умовно – це схема створення асоціацій.

Загалом виокремлювати критичні відмінності між поняттями недоречно, адже в будь-якому разі всі вони побудовані за принципом логічності та асоціацій і виконують основну функцію наочності при вивченні матеріалу на уроках української літератури.

Ми визначили ознаки карт пам'яті, вони допомагають:

- покращити пам'ять та процес запам'ятовування;
- продемонструвати нові ідеї та виокремити зв'язок між ними;
- аналізувати факти, події, ситуації;
- розвивати критичне мислення;
- організувати роботу в парах або групах;
- підштовхнути до висновків;
- опрацьовувати інформацію комплексно та ін.

Такі значні плюси здатні допомогти учням влаштувати потік своїх думок правильно, для забезпечення оновлених варіантів вирішення завдань. Таким чином, порушується важливе питання щодо розвитку критичного мислення, що є необхідною ключовою компетентністю учня.

Для створення наочного зображення карт пам'яті потрібно знати принципи їх побудови:

- 1) починати треба з центру аркуша, виділити кольором центральну ідею;
- 2) використовувати мінімум два кольори;

3) від центру малюємо похідні гілки першого рівня, на яких фіксуються думки;

4) від гілок першого рівня відводимо додаткові за необхідності, які розкривають головні ідеї;

5) використовуємо елементи наочності: ілюстрації, символи, значки;

6) зберігаємо радіальну ієрархію, використовуємо акценти на важливих думках.

Такі основні правила роблять побудову карт чіткішою та зрозумілішою, тому навіть учень, який вперше буде їх розробляти, зможе швидко розібрати суть роботи. Для автоматизованого створення карт пам'яті існують різноманітні онлайн-сервіси (MindMeister.com, Bubbl.us, www.coggle.it, Mindomo) та програми (XMind, FreeMind, iMindMap, Visual Mind). З-поміж різноманітних сервісів ми визначили найоптимальніші для роботи, а саме Bubbl.us (рис. 1.), MindMeister (рис. 2) та Coggle (рис. 3). Всі платформи прості у використанні, є можливості створювати різноманітні карти, при цьому залишатися лише на одному ресурсі. Картою можна ділитися з іншими користувачами та зберігати в різних форматах, що є дуже зручним.

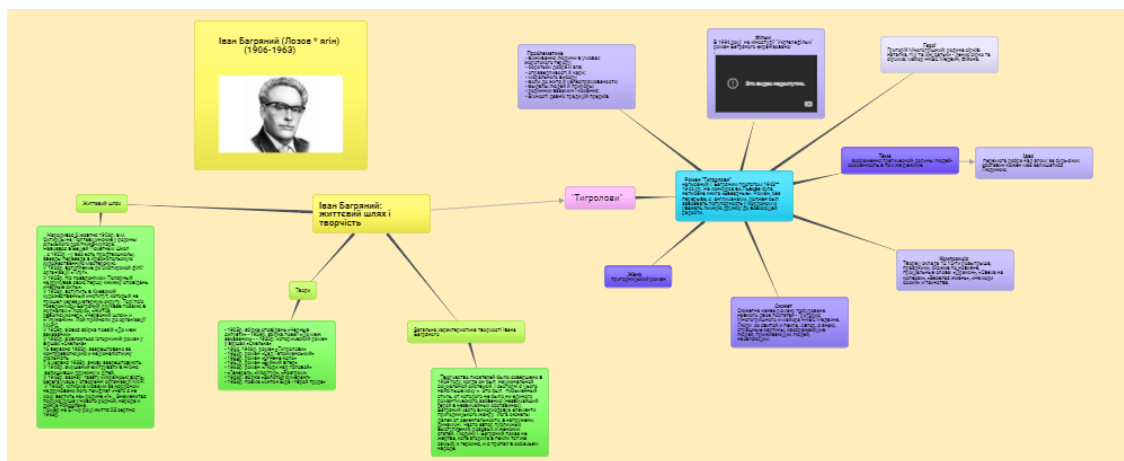

Рис. 1. Карта пам'яті, створена в програмі BubblUs

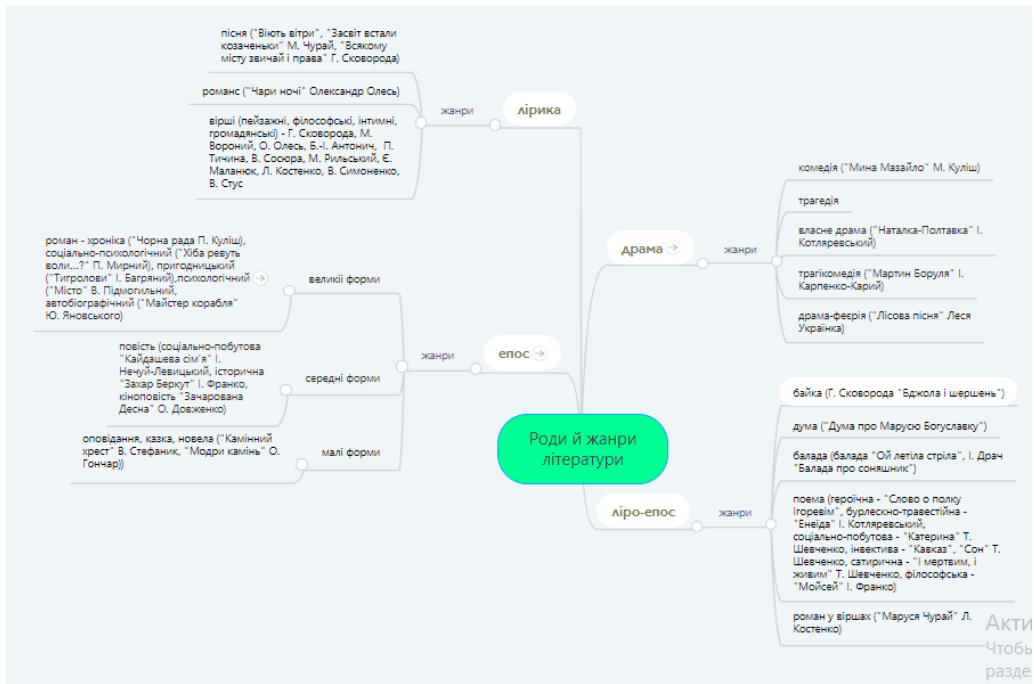

Рис. 2. Карта пам'яті, створена в програмі MindMeister

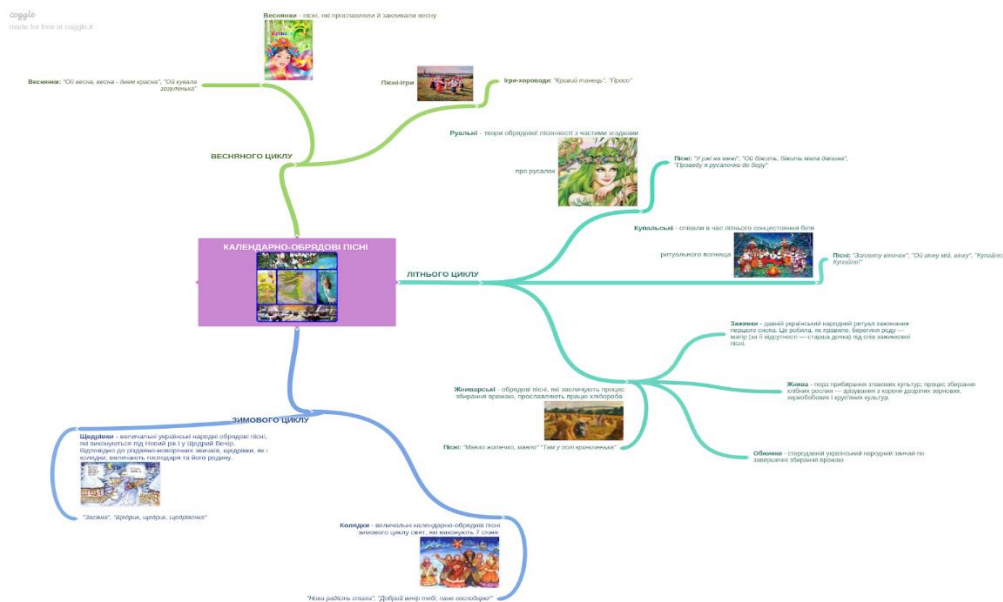

Рис. 3. Карта пам'яті, створена в програмі Coggle

Незважаючи на переваги використання карт пам'яті на уроках літератури, ми виокремили і ряд недоліків. Головними проблемами, що унеможливають повсякденне використання карт стало те, що на їх створення витрачається надто багато часу в учнів і вони потребують неабиякого асоціативного мислення для створення. Якщо застосовувати цей інноваційний засіб навчання, потрібно робити перерви, адже цей вид роботи

може виснажувати учнів. Проте для використання на уроках з боку вчителя, карти пам'яті є доречними у представленні нового матеріалу або алгоритму вивчення твору чи поезії.

Карти пам'яті розвивають учнівські ключові компетентності, дають дітям можливість сприймати та адекватно оцінювати ситуацію не лише в творах, але застосовувати ці навички у житті, відповідно, сприяють формуванню критичного мислення. Учень, який володіє критичним типом мислення, здатний без проблем знайти потрібну інформацію та перевірити її достовірність; не втратити жодних можливостей як у процесі навчання, так і в особистому житті; аналізувати кожен варіант вирішення та обрати найоптимальніший.

Урок української літератури є чудовим прикладом для використання карт пам'яті, адже їх застосування може бути різноманітним та необмеженим певною темою. Ними можна закривати мету уроку при складанні характеристики героїв, портрета автора чи персонажа, при здійсненні аналізу художнього твору тощо. Перевагою карт є вільне місце застосування, тобто можемо використати її як на початку уроку для візуалізації теми, так і в кінці для підбиття підсумків.

На початку уроку доцільно використовувати карти, створені вчителем, вони можуть відображати поетапний план уроку (перебіг уроку) або матеріали нової теми. Це дозволить подати учням чітке загальне уявлення про те, що буде відбуватися і яка інформація буде вивчатися. На етапі вивчення нового матеріалу або продовження засвоєння попереднього застосовують карти для пояснення особливостей поезії чи прози. Так, під час аналізу «Кайдашевої сім'ї» І. Нечуя-Левицького (рис. 4) вчитель може подати певну інформацію про твір у вигляді карти пам'яті, при цьому на кожному етапі аналізу поступово заповнювати гілки на карті самостійно педагогом або із залученням учнів. Поетапна робота закріпить нову інформацію та зможе комплексно скласти уявлення про виконане завдання.

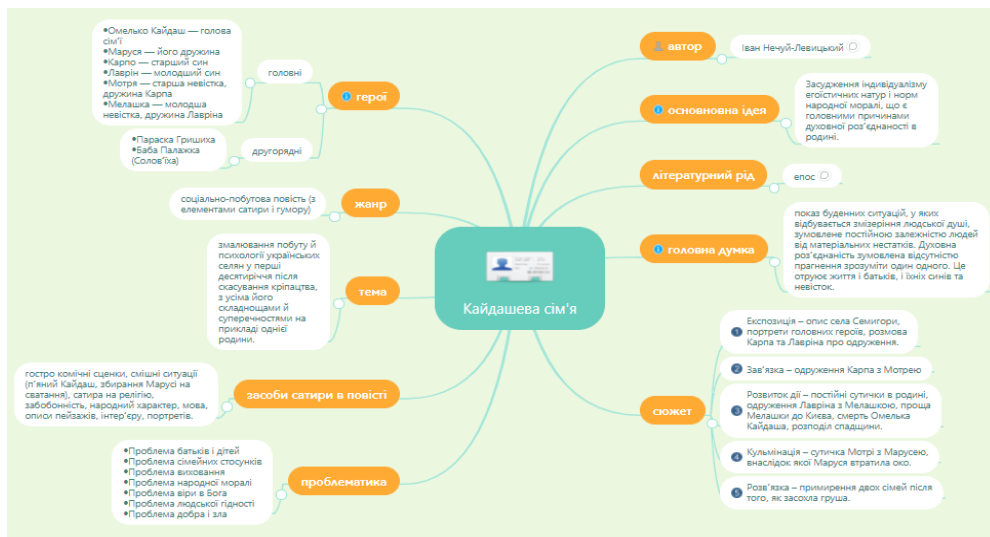

Рис. 4. Карта аналізу «Кайдашевої сім'ї» І. Нечуя-Левицького

Ми вважаємо, що найдоцільніше використання карт пам'яті здійснюється на етапі закріплення навчального матеріалу, що зумовлено попередньою систематизацією інформації на уроці, відповідно, учні здатні самостійно створити карту без допомоги вчителя. На цьому етапі можна застосувати перевірку знань і запропонувати школярам заповнити лінії карти пам'яті за вивченим на уроці матеріалом. Для цього можна використати раніше створену карту, яка вже демонструвалася на уроці й обов'язково учні її опрацьовували, а тоді видалити саме ту інформацію, якість засвоєння якої необхідно, на думку вчителя, перевірити в учнів.

Отже, можна підсумувати, що на різних етапах уроку і при вивченні різних тем можна застосувати метод карт пам'яті. Вони будуть доречні при загальному систематизуванні будь-якої інформації. Вчитель не повинен нехтувати цим дієвим засобом навчання і використовувати його сповна, при цьому давати можливість створювати їх і учням. Тому такі карти є сучасним і дієвим способом навчання, який зробить урок незабутнім та цікавим.

Література

1. Buzan Tony. Mind Map Mastery: The Complete Guide to Learning and Using the Most Powerful Thinking Tool in the Universe. London : Watkins Publishing, 2018. 162 p.

2. Оксентюк Н. В. Можливості застосування ментальних карт в навчальному процесі. *Технології навчання : наук. метод. збірник Нац. ун-ту. водного господарства та природокористування*. Рівне, 2015. С. 194-208.

3. Позднякова Т. Є. Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт на уроках біології : науково-методичний посібник. Рівне : РОІППО, 2018. 50 с.

Власова Віта – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасні інтерактивні технології навчання на уроках української літератури.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, асистент Петрович О. Б.

*Інна Герасимчук,
Дарина Пшенична*

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МОВИ ПРОГРАМУВАННЯ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ. ПРОГРАМА SCRATCH

У сучасному світі технології та освіта сплетені досить тісно, практично у кожного вчителя є свої улюблені технологічні інструменти, які він використовує у роботі та які дозволяють йому утримати увагу учнів під час цікавих шкільних занять. Але як і все, що має відношення до технології, інструменти безперервно оновлюються, а старі стверджуються, розширюючи сферу застосування або просто додаючи нові функції, більш актуальні для сучасної освіти й затребувані найбільш технологічно підкованими педагогами.